

Попово у Херцеговини

Попово поље спада међу још два највиша поља у Херцеговини, то јест Габелско и Невесињско. Но Попово се далеко од ова два разликује, особито својим блатом (потопом) у некијем пак стварима чак и одликује. Попово је најздравије мјесто, док је Габела најнездравије у цијелој Херцеговини. Невесиње је збиља лијепо, али у колико Невесињац ужива плодне ливаде, шуме и планине, то опет загорчује љутом зимом, великијем мразовима и снијегом. Напротив Поповац ужива као и Приморац зими дивни, доста топли, а љети хладни морски ваздух. Попово је осим тога доста добро и родно, а као хумнији предјео и различитијем воћем насађено, тако на примјер: винограда има множина, маслина, јабука, шљива, смокава, дуња, трешања и т. д., скоро све као у Приморју. Духан и разна жита такођер у Попову врло добро успјевају.

Дакле Попово је по своме положају врло лијепо. Цијело Попово са једне стране и друге стране окружују висока, каменита и сасвим гола брда. Ово је мјесто можда у цијелој Херцеговини најоскудније са шумом. По дну ових горица брда, изнад самога поља, поредана су поповска села, којих има преко 20 и у њима до 5000 душа. И ако су сама села у Попову, опет има врло лијепих кућа и скоро у сваком селу има црква.

Равница (поље), која се пружа од Туља најгорњег села, па до Хутова, гдје је дио од поповског поља, дуга је до 30 километара, а широка од $\frac{1}{2}$ до 3 километра. Цијели овај простор, а и још даље, скоро сваке године по више мјесеци од јесени до свршетка прољећа покрива вода, која изгледа као какво море, тако да на врх поља по који пут може бити преко 15, а у дно поља преко 40 метара дубине. Цијело је поље сама равница без икаквих брегова, провалије, шума или каквих стабала. Кад је вода на њему, или како овдје свакаже „блато“, особито кад вјетрови подигну силне таласе који бију ос тијене у голе крајеве поља, тад погдјекоја мала, просто начињена лађица, са неколико у њој чељади, по ћеифу таласа се, клања се у опасности на сваку страну онима, који је виде и не виде, као да виче: помагајте! Тако борећи се са смрћу, једва приспије у тихо пристаниште. Тада поље управо приличи као какво усталасано море. Па опет ова грдосија воде скоро сваке године благовремено ради пољског рада спане и поље се осуши. Сву ову водену силу прождеру неколико понора, који су већином по дну Поповског поља и кроз које пролази те стиче нешто у Јадранско море, а нешто у Габелу. За тијем поље остане без капи воде, јер и ријека Требишњица, која сву ову водену силу у Поповско поље налије, љети пресуши.

И ако који пут блато овоме мјесту грдно штету учини, то јест, кад у јесен врло рано навали и све усјеве потопа, или кад у прољеће касно спадне, те се поље на вријеме не посије, оно је опет од велике користи, јер по свему пољу оставља талог и за то се у Попову, разумије се у пољу, осим брда, нигда (као у другијем мјестима) земља не ђубри, а опет врло добро рађа.

Према је у Попову, особито преко зиме, велика вода на пољу, опет ту мало има рибе, јер осим једине врсте, тако зване гаовице, нема друге никакве рибе. Гаовица је ситна, нити може бити виша, него од прилике као сарделе, само што су гаовице врло претиле и врло кусне јести. Особито пак вриједи знати, да се гаовица лови у мреже од најљепше домаће свиле, која се у Попову за то нарочито врло танко извади, опреде и оплете, и то све домаћа чељад израђива. Гаовица не долази низ ријеку Требишњицу у Попово, него се у блату леже. А кад блато спане, онда остаје и прелети у јамама, све докле опет на јесен у блато изађе, те их мјешћани на уласку у јаме, а тако и кад излазе из јама, који пут преваре и прилично улове.

Од каквијех старина, ако и не од особите вриједности, у Попову се може лијепијех ствари наћи, тако на примјер без изузетка у сваком селу има старинског гробља, којег овдје свак називље „Грчко гробље“, „Грчке плоче“ и т. д. – Научењаци, који се баве испитивањем овијех гробница, сви их називљу нехришћанскијем именом, то јест у данашњем смислу хришћанства, него као што је познато, патаренским и богумилским.

Свакако мени се чини, да се тај назив од данашњијех некијех истраживаоца, противи истинитости старинског гробља, то јест, да је оно све „богумилско“, те због тога не могу а да не примјетим, да ми се тај назив чини сумњив. Као што је познато, већина истраживаоца, као да нарочито хоће да докажу, да су старе гробнице богумилске. Но како ћемо ово признати, кад знамо: да су све јеретичке секте, које су по овијем крајевима бивале – а и по другијем – још од X. до XVII. Вијека, између осталијех нехришћанскијех заблуда, имали и ту као највишу, наиме: да су најстрожије осуђивали знакове крста, а како неки доказују, и храмове су Богумили сматрали излишним. Међу тим ја сам још прије 8 година почео снимати старе натписе, па сам као за то нарочито на много мјеста прегледао старе гробнице, те сам у стању увјерити свакога, да још нијесам нигдје видио гробница, те да на њима, или код њих, ако и не баш на свакој, нема знакова крста. Тако на примјер, на неким има усјечен крст озгор или са које год стране, а код некијех има побјенијех крстова разне величине. Такав крст с натписом и плоча има у Г. Храсну, исто тако и у селу Свитави у Габели, у селу Влаховићима двије велике плоче у сред цркве с натписом турског исто цркве, тако у селу Драчеву, у Попову пред црквом. У селу Величанима, у Попову, близу цркве има велика гробница са врло значајнијем натписом, који почиње са знаком крста, па онда „-----“

Овакови докази не само да се противе мнијењу, да су све старинске гробнице богумилске секте, него јасно доказују да су, или бар да их има искључиво православно-хришћанскијех. Ја овлико за сад о овој ствари, а надам се, да ће мислиоци мени противног мнијења знати доказати, ради чега су и Богумили код својијех мртвијех знакове крста ударали и храмове подизали?

А сад ми остаје, да говорим о другијем стварима у Попову као: о гомилама, којијех има доста, о тврђави Мљечица више села Паљица, о кули у Завоском брду, о тврђави на Острогу више Завале и о знаменитој пећини Вјетреници у Завали. Но о овом ћу говорити у којој идућој свесци нашег красног „Гласника“.

Христофор Михајловић игуман

Гласник Замалског музеја Сарајево, јул 1889.